

אין כאן שום מלכוד

העימות המוגבל אינו התנגשות בין צבאות בשדה הקרב, אלא התנגשות בין רצונות לאומיים. רצון לאומי לא ניתן לבטל באכזת מגל. לא העוצמה הצבאית היא שמכריעה את העימות, אלא תעצומות הנפש. תגובתו של מחבר החוברת "העימות המוגבל" למאמרו של אל"ם יהודה וגמן, "מלכוד העימות המוגבל", מערכות 385

אל"ם (מיל') ניר שמואל

מי שתכליתו הפוליטית היא להביא לכיליון היישות הציונית בארץ-ישראל, יכול להשיג זאת באמצעות העימות המוגבל למרות האסימטריה הבוטה. ואכן, הטרור אינו איום קיומי. הטרור, כמו הגרילה, הוא שיטת פעולה, אמצעי. אולם אם הטרור מופעל נגד חברה רפה באמונתה, בצדקת דרכה וביכולתה, הוא יכול להביא להכרעה ממש כמו תבוסה במלחמה. הוא משיג זאת באמצעות הפגיעות הפיזיות והנפשיות, הפגיעה הכלכלית ואי-הוודאות בכל תחומי החיים.

הפרסום "העימות המוגבל" אינו עוסק - באופן מודע ומכוון - בשיטות לחימה (גרילה וטרור), אלא מקפיד לעסוק בעימות. עימות - כמושג המגדיר תופעה או מצב בתחום הביטחון הלאומי - הוא סכסוך אלים או אלים בפוטנציה, הכרוך בשימוש בנשק או באיום לעשות שימוש בנשק להשגת מטרות פוליטיות ואחרות. אני מניח כי העיסוק בעימות ולא בשיטות לחימה הנקוטות בו יסכלו הערכת חסר לעימות.

סגנון לחימה לאומי

אינני יודע לתאר את סגנון הלחימה

היריב, ומכיוון שסגנון הכתיבה אינו צבאי, ייתכן שנוצר קושי למי שמחונכים לעשייה ושמבחנם הוא המעשה. לעיתים נדרשת קריאה שנייה ולעיתים

הטרור, כמו הגרילה, הוא שיטת פעולה. אם הוא מופעל נגד חברה רפה באמונתה, בצדקת דרכה וביכולתה הוא יכול להביא להכרעה ממש כמו תבוסה במלחמה

נדרש פירוש. אולי כאן טמונה הסיבה שהדברים כתובים, אך לא נראים ועל כך יש אולי מקום להתנצל.

"הטרור אינו איום קיומי"

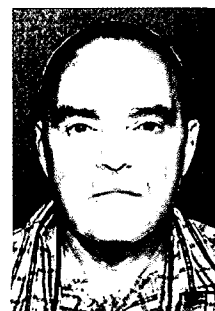
הכותב מסביר כי "ראשיתה של הטעות בניהול הלחימה בטרור הייתה בכך שמקבלי ההחלטה על פתיחת התהליך המדיני עם אש"ף אימצו קו הטווען ש"הטרור אינו איום קיומי". את הטעות הזאת בהבנת משמעותו של העימות המוגבל מתקן הפרסום "העימות המוגבל" ומסביר: "העימות המוגבל הוא בעל תכלית פוליטית. הכרעתו מושגת באמצעות שינוי תודעתי בחברה, על-ידי הוגעה (התשה)". במילים אחרות,

מאמר זה נכתב בתגובה למאמרו של אל"ם יהודה וגמן, "מלכוד העימות המוגבל", שפורסם בגיליון 385 של "מערכות", ושבו הוא מצביע על תפיסות שגויות הכלולות - לדעתו - בחוברת של צה"ל, המוקדשת ללחימה במסגרת העימות המוגבל.

בפתח התייחסותי אני מבקש להבהיר: הפרסום "העימות המוגבל" אינו הנחיה תורתית. הוא מנסה להסביר רעיון ולא בא לתאר סכסוך או זירת מבצעים קונקרטיים. "העימות המוגבל" נועד רק להניח את חומר הגלם, שממנו תעוצב התורה. בטרם נכתוב את התורה עלינו בראש וראשונה להבין את טבע העימות הן מהיותו עימות אסימטרי והן מנקודת מבטו של

הצד האחר, היריב. ב ח ו ב ר ת "העימות המוגבל" נעשה ניסיון לכתוב את ההלכה טרם גיבושה של התורה. מכיוון שהחוברת "העימות המוגבל" מבטאת רעיון ושמה דגש על נקודת המבט של

קצין מודיעין

"למען ערך ששווה לסכן עבורו את החיים". אובדן האמונה ביכולת להכריע משקלו מועט, ואולי אף אפסי, כאשר העימות הוא "למען ערך ששווה לסכן עבורו את החיים".

חלקו של הצבא בעימות המוגבל אינו נגרע, והוא יודע כי הצלחתו בלחימה תקבע במידה מכרעת את משך העימות, את מחירו ואף תשפיע על תוצאותיו המדיניות. אף שהצבא במלחמה מכריע, ואילו בעימות המוגבל הוא רק משפיע באופן מכריע, הרי דבקו של דור הלוחמים הנוכחי להשיג את משימותיו ולהכריע בקרב אינה נפגמת. זה מוכח שוב ושוב.

הזירה והמטרה

וגמן כותב כי "ההשוואות שעושים אצלנו בין מה שמתרחש בזירת הלחימה כאן לבין ניסיון של מדינות אחרות בתחום הזה מעלות תהיות על מידת הרצינות של המשווים ומעוררות את החשד שההשוואות האלה משרתות לא יותר מאשר צרכים פוליטיים ואישיים". למען הגילוי הנאות ראוי היה כי הכותב ינקוב בשם של אלה שמתעורר חשד כי ההשוואות משרתות לא יותר מאשר את צורכיהם הפוליטיים והאישיים.

ההשוואות המובאות בפרסום "העימות המוגבל", ואשר לקוחות ממלחמת וייטנאם, נבחרו מכיוון שמדובר בדוגמאות לאסימטריה בוטה בין שני צדדים, שאחד מהם הוא מעצמה, שהיא לנו מודל לחיקוי. אף שמלחמת וייטנאם התנהלה בין שתי ישויות מדיניות, והופעלו בה מסגרות צבאיות סדירות של שני הצדדים, היא ממחישה היטב את קשייה של מדינה חזקה להסתגל לאתגר שמציב בפניה גורם חלש הרבה יותר, שאינו פועל על-פי הגיונה.

המרחק בין וייטנאם לבין פריז או בין וייטנאם לוושינגטון וההגדרה השונה של המטרות אינם משפיעים על האופן שבו ינהג צד נחות במהלך מאבק נגד אויב החזק ממנו עשרות מונים. מצב היסוד של אסימטריה בוטה הוא

את סגנון הלחימה הלאומי שלנו. הבחירה אם ללכת בדרך של מלחמה או בדרך העימות המוגבל, אם לנקוט אסטרטגיה של הכרעה צבאית או של הוגעה, היא בראש ובראשונה פועל יוצא של ההערכה מה מכל אלה יקל עלינו להשיג את התכלית המדינית שלנו. יש להניח כי בעימות בינינו לבין הפלסטינים משרתת אותנו אסטרטגיית ההוגעה בצורה טובה יותר בשל תנאיו המיוחדים של העימות ובשל התמורות המתחוללות בעולם בכל הנוגע לגיטימציה שניתנת להפעלת כוח.

אובדן האמונה ביכולת להכריע

אינני יודע מהיכן לקוחה המסקנה כי "קו אופי בולט בדור שגדל בקרבנו הוא אובדן האמונה ביכולת להכריע". ההכרעה במובנה המקובל היא שבירת רצון הלחימה של האויב ושיתוק יכולתו לפעול ביעילות. אבל ייתכן שההגדרה הנכונה להכרעה בעימות מוגבל היא שבירת רצון הלחימה של החברה ושל לוחמיה ושכנועם כי אפסו סיכוייהם להשיג את מבוקשם – ולו באורח זמני.

כעת אנו ניצבים בפני עימות מוגבל, שיודע להתחכם לעוצמה ולהרתעה הנובעת ממנה

העימות המוגבל אינו התנגשות בין צבאות בשדה הקרב, אלא התנגשות בין רצונות לאומיים. רצון לאומי לא ניתן לבטל באבחת מגל. לא העוצמה הצבאית היא שמכריעה את העימות, אלא תעצומות הנפש. במציאות של אסימטריה בוטה בינינו לבין הפלסטינים, אובדן האמונה ביכולת להכריע אינו נובע ממחסור ביכולות או במשאבים, אלא מהיווצרותו של ספק באשר לחיוניותה של המטרה.

אני מבקש להזכיר לכותב שמבצע "חומת מגן" היה אות ומופת להקרבה

הלאומי שלנו, אבל אני יכול לומר את הדברים הבאים:

במציאות של מעטים מול רבים – רבים שלהם תקווה לעקור אותנו ממולדתנו – היה על האבות המייסדים להבטיח את הישרדותנו הפיזית. הכלי העיקרי המאפשר את הקיום הפיזי הוא הכוח הצבאי. "העוצמה הצבאית של ישראל, על-פי תורת הביטחון, היא להרתיע את הערבים מלצאת נגדה למלחמה ולהכריעם במלחמות שיפרצו כאשר ההרתעה תתגלה כבלתי מספקת".

תורת הביטחון, שגובשה לאור המציאות הביטחונית של מעטים מול רבים, נשענת על שלושה מושגי יסוד: הרתעה והכרעה כביטוי לעוצמה וההתרעה שנועדה להצביע מוקדם ככל האפשר על התמוססותה של ההרתעה. הדימוי ההרתעתי שלנו אמור לשכנע את המדינות העוינות אותנו כי מלחמה רבתי נגדנו אינה עומדת במבחן הכדאיות, ותוצאותיה הצבאיות ידועות מראש.

חלקו של הצבא בהבטחת קיומנו הוא חד-משמעי ומכריע מול איום קיומי. מי שמנסה לכלותנו בכוח הזרוע, הצבא נועד למנוע זאת ממנו, אם בכוח ההרתעה ואם בכוחה של יכולת ההכרעה.

תורת הביטחון, אשר מתורגמת לעוצמה צבאית, ממומשת באמצעות אסטרטגיה של הכרעה – שיתוק יכולתו ושבירת רצון הלחימה של האויב, הגורמים לו לחדול מלפעול ביעילות. ההכרעה צריכה להתבצע בזמן קצר ככל האפשר ובשטחו של האויב.

אולם כעת אנו ניצבים בפני עימות מוגבל, שיודע להתחכם לעוצמה ולהרתעה הנובעת ממנה, והאסטרטגיה שלו – ההוגעה – היא הפוכה מאסטרטגיית ההכרעה. הצד הבוחר לפתוח בעימות מוגבל, ובכלל זה באסטרטגיה של הוגעת היריב, עושה זאת מתוך אילוש, ואילו מבחינתנו מדובר בבחירה. כלומר, נתונה לנו היכולת לבחור באסטרטגיה התואמת

שמעצב את טבע העימות. הדבר בא לידי ביטוי החל מהאסטרטגיה שנקטת, דרך המערכה על התודעה, האפקטים המשרתים אותה וכלה בשיטות הפעולה.

הבחירה באסטרטגיה של הכרעה צבאית או של הוגעה היא פועל יוצא של שקלול הרכיבים הבאים: הערכה של מידת חיוניותה של המטרה לכל אחת מהחברות, יכולתנו למצות את כוחנו מול הניסיון להעתיק את הלחימה למחוזות שאין בהם יתרון לגודל ומידת ההתאמה לנסיבות הפנימיות והחיצוניות: באיזו מהאסטרטגיות נשיג במחיר נמוך יותר את התכלית המדינית שלנו.

העימות המוגבל במבחנה של תורת הביטחון

תורת הביטחון הישראלית – שיסודותיה הם הרתעה, התרעה והכרעה – מתאימה לעימותים עם מדינות, אך לא לעימותים מוגבלים בעלי אופי אסימטרי. הסיבה המרכזית לכך היא שהאויב הנחות, שלרוב אינו מדינה, אלא ארגון או קובץ של ארגונים, מוצא תשובות לעוצמה הניצבת מולו ולתורת הביטחון שעומדת מאחוריה.

התשובה להתרעה. בבסיסו של רעיון ההרתעה עומדת הנחת היסוד כי המרתיע והמורתע פועלים על-פי אותו היגיון, כלומר מבחן הכדאיות זהה בעיקרו לשני היריבים. אך זו אינה המציאות בעימות המוגבל. האסימטריה הבוטה בין היריבים כמוה כשתי שפות שונות וכשני הגיונות שונים. אם היריב הנחות ידבר בשפת מדינה, והגיונו יהיה זהה לזה של מדינה, הוא נידון לכליה. הקו המנחה אותו הוא לפעול מחוץ לתחום המודעות של יריבו, מחוץ לקווי המתאר של הגיונו. מכאן שהנחת היסוד לקיומה של הרתעה בזכות ההגיונות הזהים של היריבים אינה רלוונטית לעימות המוגבל. ההרתעה שנועדה למנוע מלחמה אינה תופסת, ולראיה – עצם התרחשותו של העימות.

התשובה להתרעה. היריב הנחות פועל באופן המקשה מאוד על השגתה של התרעה. היכולת להשיג התרעה מבוססת על הכרת השגרה של הצד האחר ועל היכולת לזהות מתי הוא יוצא ממצב של שגרה. אולם הצד החלש בעימות המוגבל מקפיד בדרך כלל להיות סמוי, דהיינו למנוע מידע מהצד האחר. בהעדר מידע קשה להכיר את השגרה של היריב האסימטרי וגם את יציאתו מאותה שגרה.

התשובה להכרעה. היריב הנחות מכיר בעוצמה העדיפה שיש ליריבו החזק יותר, ובהיותו נחות בכוחו הוא בוחר להכריע את המערכה שלא בשדה הקרב, אלא על-ידי שינוי תודעתה של החברה היריבה.

עלינו להתגבר על תפיסות ועל מושגים שעליהם חונכנו, דוגמת תפיסת הביטחון הרגילה, המבוססת על המשולש הרתעה, התרעה והכרעה

במילים אחרות: הצד הנחות בעימות המוגבל יודע להערים על יסודותיה של תורת הביטחון של הצד החזק יותר. יחד עם זאת חשוב להדגיש: העימות המוגבל, שיודע להערים על יסודותיה של תורת הביטחון, אינו מבטל את תקפותה של התורה הזאת, שהרי מדינת ישראל עדיין מוקפת במדינות הרוצות להשמדה, ואשר פועלות לפי היגיון מדינתי. המסקנה היא איפוא שיש לצרף את תורת העימות המוגבל לצד תורת הביטחון הרגילה.

המציאות הביטחונית כיום שונה מזו ששררה בעת שגובשה תורת הביטחון של ישראל. השונות הזאת באה לידי ביטוי בעיקר בהתרחבותה של קשת האיומים. תורת העימות המוגבל אינה בן חורג לתורת הביטחון ואינה סותרת אותה, אלא יונקת מהמציאות, והיא חלק ממנה.

סיכום

קשת האיומים שמולם ניצבת מדינת ישראל התרחבה ללא הכר מאז קמה, וכך גם השתנו פניה של החברה הישראלית. המשולש הרתעה-התרעה-הכרעה, שהיה כמו אנטיבייטיקה המנצחת כל מחלה, נתקל בחיידקים שפיתחו בפניו עמידות. התרופה שלה אנו נזקקים בעימות הנוכחי הוא כושר הסתגלות.

תהליך ההסתגלות אינו קל כלל ועיקר. ההסתגלות קשה יותר בעימות המוגבל, שכן זהו עימות בין יריבים אסימטריים, אשר מבוסס על עולם תוכן אחר מזה המוכר לנו במלחמה בין ישויות מדיניות. ככל שעולם התוכן, שעליו מבוסס העימות, הוא מופשט יותר וקשה יותר לכימות, תהליך ההסתגלות מורכב יותר לנו.

הצד הנחות חייב להתחדש כל העת, ליצור שוב ושוב שפה חדשה. על מנת שנוכל להבין את השפה המשתנה כל הזמן, עלינו להתגבר על תפיסות ועל מושגים שעליהם חונכנו, דוגמת תפיסת הביטחון הרגילה, המבוססת על המשולש הרתעה, התרעה והכרעה, ולהיפתח למובנים אחרים של המושגים האלה ושל מושגים אחרים. בלי זאת לא נוכל ליצור נגישות מנטלית לשפת היריב הזרה לנו.

היחלצות מכבלי המוסכמות ולימוד מעמיק של טבע העימות וטבע היריב הם התשתית ההכרחית לקיומו של תהליך הסתגלות רלוונטי במציאות משתנה ומורכבת דוגמת זו שבה אנו מצויים.

לסיום, הדיון צריך להימשך ולהעמיד תחת שבט הביקורת את הפרסום "העימות המוגבל". בן היתר עלינו לברר האם הפרסום "העימות המוגבל" מניח תשתית רעיונית נכונה ומספקת לכתיבתה של תורת לחימה רלוונטית.

הערות

1. ישראל טל, ביטחון לאומי, עמ' 61

